Els grisos de Catalunya i la nova aliança nacional catalana

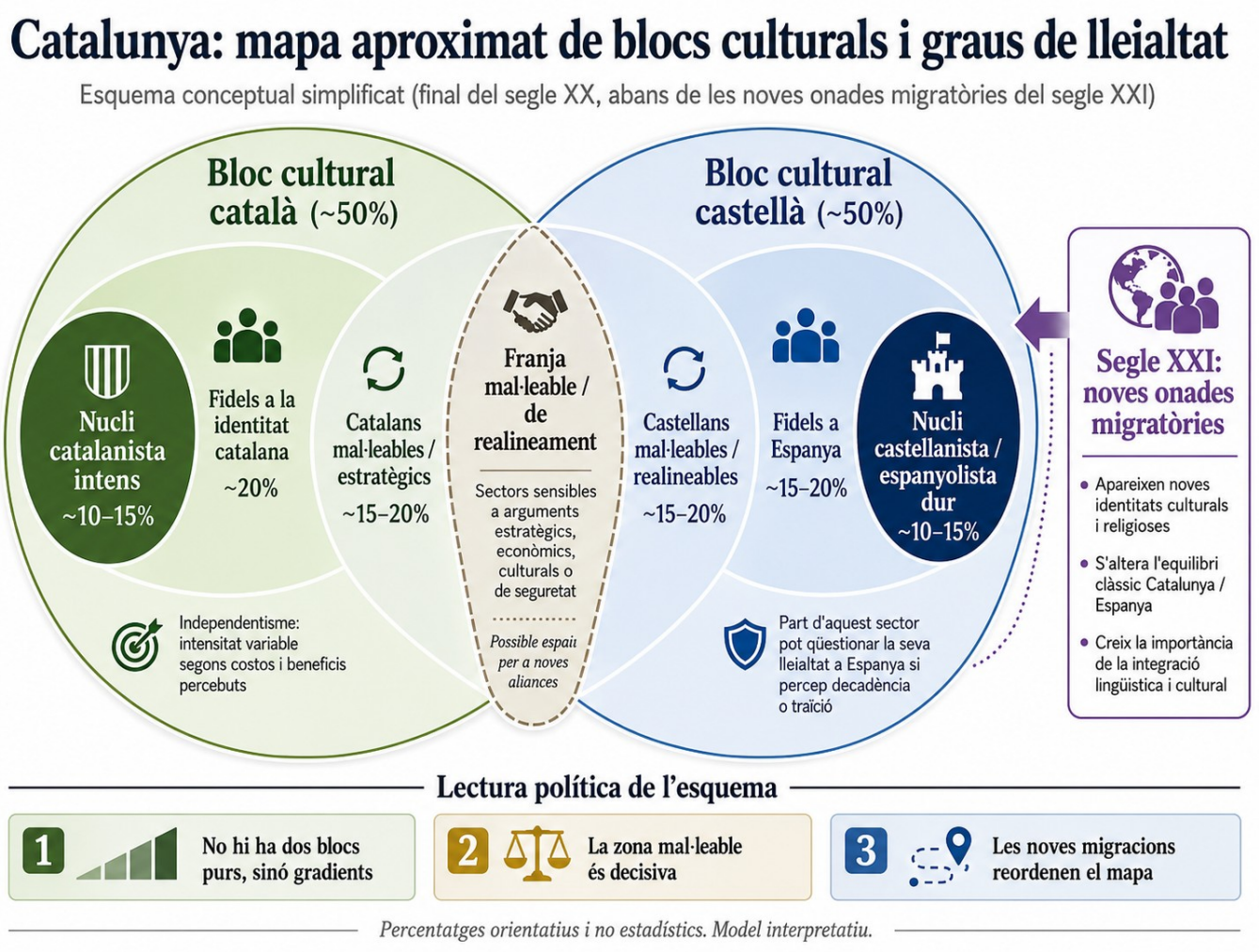
Catalunya: mapa aproximat de blocs culturals i graus de lleialtat
Esquema conceptual simplificat (final del segle XX, abans de les noves onades migratòries del segle XXI)
Bloc cultural català (~50%)
Bloc cultural castellà (~50%)
Nucli catalanista intens ~10–15%
Fidels a la identitat catalana ~20%
Catalans mal·leables / estratègics ~15–20%
Franja mal·leable / de realineament
Sectors sensibles a arguments estratègics, econòmics, culturals o de seguretat
Possible espai per a noves aliances
Castellans mal·leables / realineables ~15–20%
Fidels a Espanya ~15–20%
Nucli castellanista / espanyolista dur ~10–15%
Segle XXI: noves onades migratòries
Apareixen noves identitats culturals i religioses
S'altera l'equilibri clàssic Catalunya / Espanya
Creix la importància de la integració lingüística i cultural
Independentisme: intensitat variable segons costos i beneficis percebuts
Part d'aquest sector pot qüestionar la seva lleialtat a Espanya si percep decadència o traïció
Lectura política de l'esquema
1 No hi ha dos blocs purs, sinó gradients
2 La zona mal·leable és decisiva
3 Les noves migracions reordenen el mapa
Percentatges orientatius i no estadístics. Model interpretatiu.

Entre el blanc i el negre hi ha grisos. I si parlem de Catalunya, entendre aquests grisos no és moderar-se: és entendre on es pot guanyar una batalla nacional.

Durant bona part del final del segle XX, Catalunya va quedar estructurada sobre dues grans matrius culturals: una població culturalment catalana i una població culturalment castellana. No eren dos blocs absolutament tancats, però sí dos mons prou recognoscibles: llengua, memòria familiar, afectes, referents simbòlics i relació amb el territori.

Després del franquisme i de les grans onades migratòries procedents de la resta d'Espanya, Catalunya va quedar partida, més o menys, entre aquests dos grans pols. Una Catalunya culturalment catalana i una Catalunya culturalment castellana. La segona no va arribar sense cultura pròpia: va arrossegar la llengua castellana, la memòria espanyola, les seves lleialtats i els seus reflexos nacionals. I aquesta cultura, instal·lada massivament en un territori històricament català, va competir inevitablement amb la cultura pròpia del país.

Però la qüestió decisiva és que dins de cada bloc hi ha graus.

En el costat català existeix un nucli de màxima intensitat nacional. Se'ls pot anomenar fanàtics, si es vol, però el terme no s'ha d'entendre aquí com un insult. Al contrari: tota nació que vulgui sobreviure necessita una minoria de màxima intensitat, una avantguarda que no negociï l'essencial, que no s'avergonyeixi d'existir i que no demani perdó per defensar la continuïtat del país. Són els catalans que no només volen parlar català, sinó que volen que Catalunya continuï sent catalana. Els que no només volen una autonomia còmoda, sinó una nació sobirana. Els que entenen que sense conflicte no hi ha preservació.

Aquest nucli catalanista dur no és un problema: és una reserva moral. És allò que impedeix que la nació es converteixi en folklore, en museu o en simple administració regional.

Al voltant d'aquest nucli hi ha una franja més àmplia de catalans culturalment lleials a Catalunya. Gent que viu el català com a llengua pròpia, que entén Catalunya com una nació i que, en principi, simpatitza amb la independència o amb una sobirania forta, encara que no sempre estigui disposada a assumir tots els costos del xoc polític. Són lleials, però no necessàriament combatents.

I després apareix una zona més mal·leable: catalans de cultura, llengua o ambient català que poden oscil·lar segons les circumstàncies. Poden donar suport a la independència si perceben benefici econòmic, dignitat col·lectiva o una oportunitat històrica; però poden refredar-se si el preu puja massa. No són el centre espiritual de la nació, però sí que formen part del camp català.

A l'altre costat passa una cosa semblant, encara que no de manera simètrica. Hi ha un nucli espanyolista dur, sovint hostil no només a l'independentisme, sinó a la mateixa realitat cultural catalana. És aquell que viu a Catalunya però menysprea el català, ridiculitza la cultura pròpia del territori i converteix la convivència en una ocupació moral. El "putos catalanes" o el "Catalunya és una nació inventada", dit des de dins de Catalunya, resumeix millor que qualsevol teoria aquesta patologia política: viure en un país i no només odiar la cultura que el fa recognoscible, sinó negar-li fins i tot la condició de nació.

Al costat d'aquest nucli existeix una franja culturalment castellana i lleial a Espanya, però no necessàriament agressiva. No s'identifica nacionalment amb Catalunya, no veu el català com a llengua pròpia i no se sent part d'una nació catalana, però tampoc viu cada expressió de catalanitat com una provocació. És espanyolisme sociològic, heretat, ambiental.

I després hi ha la franja més interessant: la població culturalment castellana però políticament mal·leable. Persones que, per família, llengua o ambient, mai no s'haurien plantejat adoptar Catalunya com a identitat nacional preferent, però l'adhesió de les quals a Espanya tampoc no és sagrada. La seva espanyolitat és pràctica, heretada, còmoda. Mentre Espanya sembli forta, ordenada i protectora, continuaran allà. Però si Espanya es percep com a decadent, lliurada, incapaç de defensar res i convertida en una maquinària de dissolució i explotació de la perifèria on viuen, aquesta lleialtat pot començar a trencar-se.

Aquí hi ha l'esquerda.

La vella Catalunya del segle XX es podia explicar, de manera simplificada, com una tensió entre catalanitat i castellanitat. Però la Catalunya del segle XXI introdueix un tercer factor: noves identitats migratòries, religioses, lingüístiques i comunitàries que ja no encaixen en el vell eix Catalunya-Espanya.

I això canvia completament la partida.

Ja no es tracta només de saber si Catalunya serà catalana o espanyola. Es tracta de saber si continuarà existint una Catalunya recognoscible, amb llengua pròpia, continuïtat cultural, autoritat simbòlica i capacitat d'integrar sense suïcidar-se.

Aquí apareix una paradoxa decisiva: una part de la població culturalment castellana pot acabar sentint-se traïda per Espanya. Perquè Espanya ja no ofereix grandesa, ni continuïtat, ni ordre, ni protecció. Espanya, des que neix com a Estat modern borbònic, neix ja torta: centralitzadora, artificial, decadent, hostil a les seves nacions internes i destructora fins i tot de Castella, la nació que va usurpar l'imperi hispànic. No salva Castella: la utilitza. No integra Catalunya: intenta neutralitzar-la i dissoldre-la. I en la seva fase actual tampoc no protegeix els culturalment castellans de Catalunya davant una nova fragmentació social.

Espanya s'ha convertit en una estructura que ja no defensa ni tan sols allò que diu representar.

Per això una part dels castellans de Catalunya pot començar a preguntar-se: quin sentit té aferrar-se a una Espanya que ja no defensa res? Quin sentit té romandre fidel a una nació política que es lliura a la dissolució demogràfica, cultural i moral? Quin sentit té continuar obeint una identitat que ja no protegeix ni llengua, ni ordre, ni continuïtat?

En aquest buit, Catalunya pot aparèixer com a refugi.

No per a tothom, evidentment. No per a l'espanyolista dur que necessita negar Catalunya per afirmar-se. Però sí per a sectors culturalment castellans que poden descobrir que Catalunya, precisament perquè té una llengua a perdre, una història a defensar i una existència amenaçada, és més creïble que Espanya com a projecte de continuïtat.

La credibilitat catalana no neix de la comoditat. Neix del conflicte. Catalunya és una nació de frontera, de llengua pròpia, de resistència històrica i d'afirmació davant poders exteriors. I, a més, té una credibilitat històrica davant l'islam que Espanya no pot reclamar de la mateixa manera.

Espanya no pot fer-ho perquè Espanya, com a Estat modern, neix amb els Borbons, molt després de la guerra fundacional contra el poder islàmic peninsular. L'Espanya contemporània és una construcció estatal tardana, centralista i decadent. Catalunya, en canvi, té una gènesi molt més directament vinculada a la frontera contra Al-Àndalus. La seva formació històrica s'entén des de la Marca, des de la frontera carolíngia, des de l'avanç, la repoblació i l'afirmació d'un espai cristià propi davant l'islam polític del seu temps.

Catalunya és genèticament —en el sentit de gènesi, d'origen— una nació antiislàmica, perquè el seu naixement històric està lligat a la resistència davant una civilització política que ocupava el sud i que va marcar la frontera fundacional del país. Catalunya no es pot entendre sense aquesta frontera. Espanya, en canvi, converteix aquesta història en mite comú quan li convé, però no té la mateixa netedat genealògica: perquè l'Espanya estatal moderna és borbònica, posterior, artificial i decadent.

Aquesta diferència importa.

Quan avui es parla d'islam polític, de comunitarisme religiós, de barris paral·lels, de normes culturals incompatibles amb la llibertat occidental o de pressió demogràfica sobre nacions petites, Catalunya pot parlar amb més autoritat que Espanya.

I a aquesta credibilitat històrica s'hi suma una credibilitat política actual. Figures com Sílvia Orriols han ocupat un espai que el vell catalanisme va abandonar: el d'una Catalunya que no només vol alliberar-se d'Espanya, sinó que vol continuar existint com a Catalunya. Llengua,

ordre, seguretat, frontera cultural, exigència d'integració i rebuig a la substitució nacional. Aquest discurs, agradi o no, respon a una angoixa real que l'autonomisme, el progressisme i l'independentisme oficial han preferit negar.

Però hi ha un altre tabú encara més gran: la immigració llatina massiva.

Espanya no pot parlar clarament d'això perquè entra en contradicció amb ella mateixa. L'hispanisme necessita presentar la immigració llatinoamericana com una prolongació natural d'Espanya: mateixa llengua, suposada comunitat cultural, "germanor" sentimental. Per això, per a Espanya, la immigració llatina massiva és molt menys problemàtica simbòlicament que altres immigracions. La interpreta com a expansió de la Hispanitat.

Per a Catalunya, en canvi, l'efecte pot ser letal.

Perquè una immigració massiva castellanoparlant, encara que provingui d'Amèrica i no d'Espanya, reforça el mateix problema històric: la substitució lingüística i cultural del català pel castellà. Pot ser una immigració més propera en religió, costums o codis occidentals que d'altres —però també té un límit: tampoc ens passem—, però des del punt de vista nacional català agreuja el desequilibri bàsic: més castellà, més pressió sobre la llengua catalana, més dificultat per fer del català la llengua comuna, més facilitat perquè Catalunya es converteixi en una regió hispànica més.

Aquí el catalanisme pot convertir-se també en refugi contra la immigració llatina massiva. No contra cada persona concreta pel seu origen, sinó contra l'efecte polític d'una massa castellanoparlant que, si no és assimilada a la catalanitat, accelera la desaparició social del català.

Això és el que Espanya no pot dir. I això és el que Catalunya sí que ha de dir.

Per a Espanya, el llatinoamericà castellanoparlant pot ser vist com a continuïtat hispànica. Per a Catalunya, si no adopta el català i la lleialtat al país, pot ser un factor més de substitució nacional. No perquè sigui pitjor moralment, sinó perquè arriba ja instal·lat en la llengua dominant contra la qual Catalunya fa segles que resisteix.

Per això el catalanisme no s'ha de limitar a denunciar l'islamisme polític. També ha de denunciar la hispanització demogràfica, encara que vingui embolcallada de simpatia llatina, música, cristianisme popular o retòrica de germanor. La nació catalana no desapareix només per xoc religiós. També pot desaparèixer per simple inundació lingüística.

I aquí torna la possible aliança inesperada.

Una part de la població culturalment castellana de Catalunya pot veure que Espanya l'ha traïda. Que l'Estat espanyol no garanteix ordre, no garanteix cohesió, no garanteix la prosperitat i el benestar de les classes treballadores, no garanteix continuïtat i no garanteix ni tan sols una idea forta de si mateix. Pot descobrir que el catalanisme dur, que potser abans veia com a enemic, és l'únic projecte que encara parla de límits, pertinença, llengua, autoritat cultural i futur.

No es tracta que aquests sectors es tornin catalanistes romàntics de la nit al dia. Es tracta que, davant la dissolució, poden preferir una Catalunya forta a una Espanya podrida. Poden entendre que una Catalunya catalana ofereix més ordre, més proximitat i empatia cap a la classe nadiua, més identitat i més defensa del territori que una Espanya que només administra la seva decadència, com sempre ha fet.

La nova línia divisòria ja no serà simplement catalans contra castellans. Aquesta va ser la vella frontera del segle XX. La frontera del segle XXI serà una altra: els qui volen una Catalunya amb forma i els qui accepten una Catalunya sense forma.

Una Catalunya catalana, amb llengua pròpia, autoritat cultural i voluntat de continuïtat.

O una Catalunya convertida en territori de pas, mercat laboral barat, serveis socials i públics col·lapsats, infraestructures al límit, habitatge insuficient, perifèria hispànica, mosaic comunitari i administració sense ànima.

Aquí es decidirà tot.

El catalanisme que ve ha d'entendre els grisos, però no per dissoldre's en ells. Ha d'entendre'ls per reorganitzar el camp nacional. Ha de saber distingir entre l'enemic irreductible i l'aliat possible. Entre l'espanyolista hostil que odia Catalunya i el castellà desencantat que pot preferir una Catalunya forta a una Espanya decadent. Entre l'immigrant que accepta ser català i el que només ve a reproduir una altra comunitat dins del país. Entre integració i substitució.

La conclusió és incòmoda, però clara: Catalunya pot convertir-se en refugi nacional fins i tot per a alguns que mai no van ser catalanistes. No perquè el catalanisme es moderi, sinó perquè s'endureix. No perquè renunciï al seu nucli més intens, sinó perquè el converteix en brúixola. No perquè amagui la seva història, sinó perquè la reivindica.

Catalunya té una cosa que Espanya ja no té: una causa concreta.

Té una llengua a salvar. Té una nació a preservar. Té una memòria de frontera. Té una credibilitat històrica contra l'islam polític que no neix de la propaganda, sinó de la seva pròpia gènesi. Té una raó objectiva per desconfiar de tota immigració massiva no assimilada, inclosa la llatina, perquè sap que tota massa lingüística no catalanitzada empeny el país cap a la desaparició.

I té, sobretot, una pregunta que Espanya ja no sap respondre:

Què volem continuar sent?

Si Catalunya respon amb claredat, fins i tot alguns antics adversaris poden acabar entenent que l'única identitat capaç d'ordenar el futur no és l'espanyola, sinó la catalana.

Perquè quan tot es dissol, qui encara defensa una forma es converteix en refugi.

I Catalunya, si s'atreveix a ser Catalunya, pot ser aquest refugi.